

Staat van digitalisering in Groningse musea: een indruk

voorjaar 2021

Inhoud

Staat van digitalisering in Groningse musea: een indruk	3
Nulmeting en aanvullende informatie	4
Analyse nulmeting en aanvullende informatie	4
Conclusies nulmeting en aanvullende informatie	5
Wat is nodig om mee te doen aan de Nationale Strategie?	6
BIJLAGE	
Rapportage	
0-Meting digitalisering erfgoedcollecties provincie groningen (najaar 2020)	9
Inleiding	9
Steunpunt Digitalisering	9
Nulmeting digitalisering collecties: doelen en aanpak	10
Rapportage	10
Vervolg op de rapportage	11
Uitkomsten nulmeting	13
1. De staat van de gedigitaliseerde collectie, in hoeverre is deze zichtbaar en bruikbaar?	13
Analyse n.a.v. de staat van de gedigitaliseerde collectie:	15
2. Hoe duurzaam en actueel is de digitalisering?	15
Analyse duurzaamheid actualiteit digitalisering	17
3. Hoe staat het met het (her)gebruik van de collectie?	17
Analyse: Hoe staat het met het (her)gebruik van de collectie	20
4. Is er visie, beleid en hoeveel kennis is er?	20
Analyse visie, beleid en aanwezige kennis	22
5. Wensen, opmerkingen	23
Conclusies nav deze rapportage	24
Bijlage: Digitaliseringstips voor musea	25

Staat van digitalisering in Groningse musea: een indruk

Vanaf 2017 heeft de Provincie Groningen een gericht stimuleringsbeleid voor erfgoedinstellingen om digitaal zichtbaar te zijn. Het beleid is erop gericht dat organisaties zelf actief plannen ontwikkelen, daarbij gesteund door adviezen en scholing van onder andere Erfgoedpartners. Dit leidde ertoe dat met financiële steun van de provincie van 2018 tot en met 2020 een scholings- en coaching traject kon worden aangeboden. Deze aanpak kreeg een extra impuls vanaf 2019 door extra financiering via het Netwerk Digitaal Erfgoed voor het inrichten van een steunpunt digitaal erfgoed met de opdracht erfgoedinstellingen te adviseren bij digitalisering van collecties. Erfgoedpartners werkt vanuit de uitgangspunten van de nationale strategie, die rust op digitalisering zo dicht mogelijk bij de bron, op een manier die voor anderen bruikbare resultaten oplevert. Het motto is “één keer invoeren, overal zichtbaar”. Dit vereist een manier van werken die is afgestemd op algemene standaarden die iedereen hanteert. Het Netwerk Digitaal Erfgoed heeft hierover de volgende uitgangspunten gedefinieerd: digitalisering moet houdbaar, bruikbaar en herbruikbaar zijn en vooral ook zichtbaar worden voor potentiële gebruikers, waaronder het publiek.

De basis van de nationale strategie is vervat in het manifest van het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE): [Netwerk-Digitaal-Erfgoed-Manifest 2020.pdf](#)

De vijf uitgangspunten in het manifest van het NDE:

- De gebruiker staat centraal
De wensen van de erfgoedgebruiker staan voorop. Daarom streven wij ernaar scheidslijnen tussen collecties te overbruggen en de gebruiker met behulp van digitale technieken grenzeloze toegang te bieden tot het erfgoed in Nederland.
- Delen vanuit de bron
Wij zijn er zelf verantwoordelijk voor dat onze erfgoed informatie op passende wijze beschikbaar is in het netwerk, zodat deze efficiënter en effectiever beheerd, verbonden, verrijkt en gebruikt kan worden.
- Netwerkprincipes
Wij maken gebruik van informatiearchitectuur, voorzieningen en standaarden die in het netwerk beschikbaar zijn om onze erfgoed informatie zo zichtbaar, bruikbaar en houdbaar mogelijk te maken.
- Iedereen draagt bij
Wij realiseren ons dat het succes van het netwerk een optelsom is van de bijdragen van de deelnemers. Onze voorzieningen, ontwikkelingen, kennis en ervaring delen wij dan ook zoveel mogelijk.
- Open, verbonden en innovatief
Wij zijn ambassadeur van het netwerk en dragen de kernwaarden ‘open, verbonden en innovatief’ uit.

De volledige, actuele nationale strategie is te vinden in dit document:

[Nationale Strategie Digitaal Erfgoed 2021-2024 | Beleidsnota | Rijksoverheid.nl](#)

Nulmeting en aanvullende informatie

In 2020 heeft Erfgoedpartners een o-meting uitgevoerd die is afgestemd op de o-metingen die in dezelfde periode binnen het Netwerk Digitaal Erfgoed zijn opgezet (voor de Rapportage o-meting zie de bijlage). De enquête werd ingevuld door 19 musea. In een periode waar veel musea moesten overleven vanwege de lockdown een goede score, maar toch zochten we een breder fundament om conclusies te trekken. Daarom maakten we in aanvulling op de enquête een bredere analyse waarin we 48 bij Erfgoedpartners aangesloten musea betrokken. De rapportage van de nulmeting is integraal opgenomen in de bijlage van dit document.

Dit deden we met behulp van kennis waarover we al beschikten, zoals de intensieve digitaliseringsscan die bij verschillende musea is gemaakt. Daarnaast is informatie uit adviesgesprekken verwerkt en informatie van de Musip-inventarisatie uit 2017 (dit is een inventarisatie van deelcollecties van musea). Ook hebben we onderzocht welke musea hun collectie toegankelijk maken op hun eigen website, op Collectie Nederland en bij Europeana.

Hierdoor is een betrouwbaar overzicht ontstaan over de staat van digitalisering in de Groningse musea. Dit willen we gebruiken om een plan van aanpak te ontwikkelen dat aansluit bij de museumpraktijk in Groningen en dat richting kan geven voor vervolgstappen op het gebied van scholing en projecten. De uitgangspunten van het Netwerk Digitaal Erfgoed zijn daarin leidend. De vragen die wij hebben gesteld, zijn te relateren aan de uitgangspunten 'houdbaar', 'bruikbaar' en 'zichtbaar'. Daarnaast is natuurlijk het beleid van de erfgoedinstelling ten aanzien van digitalisering van belang.

Analyse nulmeting en aanvullende informatie

De aanvullende informatie wees uit dat 8 van de 48 musea op dit moment op de eigen website afbeeldingen delen van collectieobjecten. Zo'n 80% van de musea neemt deel aan collectiegroningen.nl en twee van de door ons bekeken musea delen hun collectie via Collectie Nederland. Een aantal maakt de collectie (deels) zichtbaar via andere platforms zoals Maritiem Digitaal of de Beeldbank Groningen. De musea die (delen van) de collectie via de website en/of platforms delen, beschikken over een professional voor de collectieregistratie of een digitaal deskundige vrijwilliger.

Wat opvalt is dat niet zozeer de omvang van een erfgoedinstelling bepalend is voor het beleid rondom digitalisering, maar vooral het samenspel van de visie van de directeur / het bestuur en de beschikbaarheid van digitale kennis binnen de organisatie. Dit is niet zo verwonderlijk omdat het openstellen van museale collecties door open depots of digitalisering een relatief nieuw fenomeen is. Het digitaliseren van collecties was lange tijd vooral gericht op eigen collectiebeheer. Dit zien we terug in de o-meting en de praktijk: de collecties zijn goed gedigitaliseerd voor eigen gebruik. De stap om gegevens bruikbaar en zichtbaar te maken voor collega's en anderen is er één die voor velen nog in de verkennende fase zit. Veel musea zijn nog niet voldoende toegerust om mee te gaan in deze nieuwe ontwikkeling. Zij ondervinden problemen in het toepassen van thesauri, ervaren gebrek aan menskracht (met de juiste kennis) en aan actuele software.

Zo nemen we waar dat de musea in Groningen voor de collectieregistratie afhankelijk zijn van een veelal beperkte en wisselende groep vrijwilligers, waarvan de meesten niet afkomstig zijn uit de digitale generatie.

Verder zien we dat musea in Groningen worden gerund door veelal parttime directies en/of vrijwilligersbesturen. Hun tijd is schaars. Het inwerken in een nieuw onderwerp en het formuleren van nieuw beleid kost tijd. Daarbij is het voor musea belangrijk om de benodigde (fysieke) bezoekersaantallen te halen zodat zij hun kans vergroten op een bijdrage van sponsors, overheden en fondsen. In beleidsplannen en bijbehorende begrotingen van musea krijgt het publieksbeleid daarom vaak prioriteit.

Dit betekent niet dat er geen ambitie is. Uit de o-meting weten we dat de helft van de responderende musea wil investeren in digitalisering en daar ideeën over heeft. Ook geeft de helft van de responderende musea aan behoefte te hebben aan informatie over het verkrijgen van financiering voor nieuwe software en begeleiding. Een kwart wil meer weten over het opstellen van een informatiebeleidsplan. Ruim een kwart vraagt zich af hoe te komen aan de benodigde menskracht/vrijwilligers en enkele musea hebben behoefte aan advies over het uitzoeken en vastleggen van auteurs- en privacyrechten of willen meer weten over Linked Open Data en de toepassingen (*zie Rapportage o-meting bladzijde 23*).

Ook tijdens cursussen en bij advisering merken we dat musea behoefte hebben aan advies over het geautomatiseerd delen van gegevens van de collectie.

Vanuit de adviespraktijk constateren we dat musea meestal het beste op weg worden geholpen met een zo concreet mogelijk advies op maat, terplekke in het museum of in kleine workshops. Vanzelfsprekend voeren musea zelf de regie op hun digitalisering, waarbij steuninstellingen hen van dienst kunnen zijn.

Conclusies nulmeting en aanvullende informatie

Houdbaar

(*zie ook vraag 2 van de Rapportage o-meting, bladzijde 15*)

De meeste musea in de provincie Groningen hebben hun collectieregistratie gedigitaliseerd.

Voor zover wij kunnen overzien maken circa 15 musea gebruik van Adlib Museum of registratiesystemen die op dit moment niet meer vernieuwd worden en daarmee verouderen. Dit is een aanzienlijk aantal.

De verwachting is dat aanbieder Axiell zich meer zal toeleggen op de cloud-variant Adlib Collections en de ondersteuning voor de oude software afbouwt. Instellingen zullen dus op den duur moeten overstappen op andere software. Het is dus zaak om goed in de gaten te houden hoe Axiell de komende tijd met deze verouderde software omgaat en musea wanneer nodig actief te informeren over alternatieve registratiesoftware die door verschillende partijen wordt aangeboden. Musea die overwegen nieuwe software aan te schaffen kunnen daarnaast ook gebruikmaken van een checklist die is ontwikkeld door het NDE in samenwerking met de digitale coaches.

In de provincie Groningen maken 13 musea gebruik van het registratiesysteem Adlib Collections (Enterprise). Deze actuele software maakt het mogelijk om te werken in de 'cloud' en dat biedt mogelijkheden om data te delen met het publiek en collega's.

Uit de nulmeting weten we verder dat enkele met name kleinere musea onder de respondenten hun digitalisering basaal hebben georganiseerd in Excel of een ander basissysteem.

Bruikbaar

(zie ook vraag 1 van de Rapportage 0-meting, bladzijde 13 en vraag 3, bladzijde 17)

De doelstelling van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed is dat digitalisering niet alleen voor de eigen organisatie gebeurt, maar vooral ook voor anderen die de informatie kunnen gebruiken of zichtbaar maken. De digitale bruikbaarheid van gegevens lijkt haast oneindig wanneer via linked open data gegevens uit verschillende databestanden automatisch worden gekoppeld op basis van de vraag van de gebruiker. Dat lukt alleen als er gewerkt wordt aan de hand van (inter)nationale afspraken hoe gegevens worden gedigitaliseerd. Op dit moment wordt vanuit de Nationale Strategie gesproken met aanbieders van registratiesystemen zoals Axiell om in de software voorwaarden in te bouwen, zoals bijvoorbeeld gestandaardiseerde lijsten van namen en trefwoorden. Een goed gebruik van universele termen en collectieregistratiesystemen is erg belangrijk.

Uit onze cursus- en adviespraktijk maken we op dat het voor musea vaak een lastige opgave is om die noodzakelijke werkwijze volgens (inter)nationale standaarden uit te voeren. Dit wordt door NDE overigens in het hele land waargenomen, zowel bij (middel)grote als kleine musea. Hoe hier een kentering in te brengen is een belangrijk aandachtspunt voor de komende jaren.

Zichtbaar

(zie ook vraag 1 van de Rapportage 0-meting, bladzijde 13)

Uit de 0-meting blijkt dat 4 van de 19 musea de collectie via hun eigen website of een ander platform presenteren. Een zelfde aantal geeft aan dat de kwaliteit van de afbeelding en informatie voldoende is voor gebruik voor bijvoorbeeld publicaties of websites. De responderende musea lopen erg uiteen als het gaat om de mate van digitalisering van de collectie. De meeste respondenten hebben basale digitalisering van de collectie gerealiseerd. De aanvullende informatie die we naast de nulmeting hebben gelegd bevestigt dit beeld. Daarbij zien we dat de meeste musea hun collectie nog niet online toegankelijk maken op de eigen website. Ook als musea deelnemen aan collectiegroningen.nl en hun top-10 uit de eigen collectie in beeld en tekst rechtenvrij beschikbaar is, konden wij deze meestal niet op hun website vinden. Ook het delen van de collectie via online platforms gebeurt nog weinig. Er zijn slechts 2 Groningse musea die hun collectie delen op Collectie Nederland en geen museum dat zichtbaar is op Europeana.

Het valt op dat andere erfgoedsectoren zichtbaarder zijn in het publieke domein. Zo is de Stichting Oude Groninger Kerken te vinden bij Collectie Nederland en Europeana. Verder zijn er nationale digitale platforms voor molens, orgels, kastelen en buitenplaatsen. De geringe zichtbaarheid heeft ongetwijfeld te maken met de veelheid aan materiaal dat gedigitaliseerd moet worden en wellicht ook met het verdienmodel van musea, dat berust op fysieke bezoekersaantallen. Collectieregistratie delen met publiek kost veel geld, maar leidt niet tot extra inkomsten. Ook dit aspect verdient aandacht.

Wat is nodig om mee te doen aan de Nationale Strategie?

(zie ook vraag 4 van de Rapportage 0-meting, bladzijde 20)

We kunnen op basis van de nulmeting en de aanvullende informatie vaststellen dat veel musea niet voldoende toegerust zijn om mee te gaan in de relatief nieuwe fase van digitalisering waarin het naast houdbaar gaat om het bruikbaar en zichtbaar maken van gegevens voor collega's en anderen.

Wat is de komende jaren nodig om zoveel mogelijk musea en andere erfgoedinstellingen mee te nemen in deze volgende fase van de Nationale Strategie?

- Erfgoedinstellingen moeten kunnen beschikken over voldoende menskracht met de juiste kennis over toepassing van de uitgangspunten van de nationale strategie.
- Erfgoedinstellingen moeten gebruik kunnen maken van actuele registratiesoftware.
- Langetermijnperspectief:
- Een positieve ontwikkeling van digitalisering heeft een lange adem nodig.
- Erfgoedinstellingen moeten voor hun verdere ontwikkeling op het gebied van digitalisering gebruik kunnen maken van toegankelijke en langlopende subsidie- en fondsenregelingen. Deze regelingen en andere vormen van ondersteuning zijn afgestemd op de verschillende snelheden van digitale ontwikkeling van erfgoedinstellingen. Zij bieden voldoende mogelijkheden voor zowel beginners als gevorderden en koplopers.
- Bewustwording bij fondsen, overheden en sponsors dat de digitale zichtbaarheid een belangrijke parameter is voor de impact en zichtbaarheid van musea.

RAPPORTAGE 0-METING DIGITALISERING ERFGOEDCOLLECTIES PROVINCIE GRONINGEN

d.d. najaar 2020

Inleiding

De musea in Groningen beheren en behouden de meest prachtige collecties. Waar het goed geregeld is zijn die collecties gedigitaliseerd: beschreven in een collectiebeheersysteem en van een foto voorzien.

Veel musea staan inmiddels met een top-10 van gedigitaliseerde collectiestukken op Collectie Groningen.¹ Sommige hebben al een deel van de collectie op de eigen website staan en een paar hebben de collectie online doorzoekbaar gemaakt.

Wat zou het geweldig zijn als alle collecties aan elkaar gekoppeld kunnen worden, zodat je als onderzoeker of publiek overal toegang toe hebt en makkelijk informatie kunt vinden. Tegelijkertijd kun je de kennis van jouw museum delen en wordt de collectie nog bekender zonder dat je het eigendom erover kwijtraakt, en kun je je eigen collectie verrijken met koppelingen naar andere collecties.

Steunpunt Digitalisering

Met deze stip op de horizon heeft het Ministerie van OCW in 2019 geld beschikbaar gesteld voor het per provincie mogelijk maken van een steunpunt digitalisering voor het digitaal coachen van erfgoedinstellingen. Het is de bedoeling dat de steunpunten erfgoedinstellingen adviseren over het meer zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken van hun gedigitaliseerde collecties. In Groningen is het steunpunt digitalisering ondergebracht bij Erfgoedpartners. De coaches zijn Filip Vedder en Mireille de Jong. Zij werken samen in een team digitalisering dat verder bestaat uit Marjan Brouwer, Frank Houwaard, Arie de Jager en Roeli Broekhuis.

Landelijk werken de provinciale coaches samen in het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE). Bij dit netwerk dat werd opgericht op initiatief van OCW, is een groeiend aantal grote en kleine erfgoedorganisaties aangesloten die het manifest van het netwerk hebben ondertekend. Het manifest bevat vijf uitgangspunten om gezamenlijk de nationale strategie tot uitvoer te kunnen brengen.² Ook Erfgoedpartners heeft het manifest ondertekend.

De vijf uitgangspunten van het manifest van het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE)

- De gebruiker staat centraal De wensen van de erfgoedgebruiker staan voorop. Daarom streven wij ernaar scheidslijnen tussen collecties te overbruggen en de gebruiker met behulp van digitale technieken grenzeloze toegang te bieden tot het erfgoed in Nederland.
- Delen vanuit de bron Wij zijn er zelf verantwoordelijk voor dat onze erfgoed informatie op passende wijze beschikbaar is in het netwerk, zodat deze efficiënter en effectiever beheerd, verbonden, verrijkt en gebruikt kan worden.
- Netwerkprincipes Wij maken gebruik van

¹ <https://www.collectiegroningen.nl/>

² Zie voor meer informatie hierover: <https://www.netwerkdigitaal erfgoed.nl/over-het-netwerk/manifestnde/>

informatiearchitectuur, voorzieningen en standaarden die in het netwerk beschikbaar zijn om onze erfgoed informatie zo zichtbaar, bruikbaar en houdbaar mogelijk te maken.

- Iedereen draagt bij Wij realiseren ons dat het succes van het netwerk een optelsom is van de bijdragen van de deelnemers. Onze voorzieningen, ontwikkelingen, kennis en ervaring delen wij dan ook zoveel mogelijk.
- Open, verbonden en innovatief Wij zijn ambassadeur van het netwerk en dragen de kernwaarden 'open, verbonden en innovatief' uit.

Nulmeting digitalisering collecties: doelen en aanpak

Deze nulmeting hebben wij uitgezet om erachter te komen welke gedigitaliseerde collecties op dit moment in Groningen beschikbaar zijn en volgens welke standaarden wordt gewerkt. Daarnaast heeft de nulmeting het doel om mogelijke wensen en hulpvragen over digitalisering in kaart te brengen en te inventariseren welke musea zich willen toeleggen op het ontwikkelen van een digitaliseringsbeleid.

Met deze informatie kunnen we bepalen waar en welke ondersteuning gewenst is, en in welke vorm. Bijvoorbeeld het inzetten van een cursus in de provincie of een (landelijke) kennissessie op thema's die bij meer musea spelen en advisering op maat bij specifieke vragen. Tot slot kan de nulmeting dienen als benchmark voor de musea in Groningen (hoe doe ik het ten opzichte van andere musea) en als ijkpunt bij het monitoren van de ontwikkeling naar meer zichtbare, bruikbare en houdbare (gedigitaliseerde) collecties.

De meting is gebaseerd op een vragenlijst die met hetzelfde doel en in dezelfde periode ook door een aantal steunpunten digitalisering in andere provincies is uitgezet. Als digitaal steunpunt werken we erfgoedbreed, de nulmeting in Groningen is uitgezet bij de musea. De uitkomsten van de verschillende provincies worden gedeeld in het landelijke Netwerk Digitaal Erfgoed. Met elkaar geven deze inzicht in de huidige stand van digitalisering van collecties in Nederland.

We stuurden de nulmeting uit in mei 2020 (met een reminder in juli) naar de ruim 50 musea die de provincie Groningen telt. Van 19 musea ontvingen we een ingevulde nulmeting retour. Naast enkele grote musea hebben juist veel kleinere musea gereageerd. Een aannemelijke verklaring hiervoor is dat de timing voor het uitzetten vanuit het perspectief van een nulmeting goed was, maar dat het voor de musea in Groningen een hectische periode was. Juist de gemiddeld grotere door de provincie en gemeenten gesubsidieerde musea kregen naast de coronacrisis te maken met extra inspanningen vanwege de gemeentelijke herindelingen, de voorbereidingen op de nieuwe provinciale cultuurnota en het vrijkomen van regelingen gerelateerd aan de aardbevingsproblematiek. Wij zijn de 19 musea die kans zagen de nulmeting ingevuld te retourneren zeer erkentelijk voor hun inbreng.

Rapportage

De voorliggende rapportage bevat een grafische weergave van de respons op de vragen van de nulmeting. Waar de respons zich niet leende voor een grafiek hebben we deze samengevat. We behandelen de vragen geclusterd in 5 thema's:

1. De staat van de gedigitaliseerde collectie: in hoeverre is deze zichtbaar en bruikbaar?
2. Hoe duurzaam en actueel is de digitalisering?
3. Hoe staat het met het (her)gebruik van de collectie?
4. Is er visie, beleid en hoeveel kennis is er?
5. Wensen, opmerkingen

Elk thema sluiten we af met een analyse.

In de bijlage is per thema een aantal praktische tips opgenomen voor musea, om hen mogelijke handvatten te bieden voor verdere ontwikkeling van het digitaliseren en delen van hun collecties.

Vervolg op de rapportage

Deze rapportage bevat een analyse van de respons op de nulmeting. We vonden dat deze resultaten uiterlijk dit najaar ter beschikking moesten komen van musea en cultuurambtenaren in de provincie Groningen en onze NDE-collega's.

In het voorjaar 2021 willen we een nadere analyse presenteren, waarin wij ook de andere kennisbronnen waarover Erfgoedpartners beschikt meenemen. Zo maakten wij in samenwerking met een aantal musea een digitale scan van hun organisatie, hebben we kwalitatieve interviews afgenomen, weten we veel over het gebruik van Adlib Museum en Axiell Collections door musea en vroegen we de deelnemers van een eerste workshopmiddag digitalisering begin 2020 naar hun opleidingsbehoefte op het gebied van digitalisering. Op basis van deze bredere analyse verwachten wij beter gefundeerde conclusies te kunnen trekken dan alleen op basis van de nulmeting.

Respondenten die specifieke vragen of knelpunten hebben aangegeven gaan we benaderen voor een advies op maat.

De voorliggende rapportage heeft al geleid tot het gedeeltelijk invullen van het workshopaanbod dit seizoen. De workshops komen vanwege hun praktische opzet het beste tot hun recht als zij in fysieke vorm plaatsvinden. Vanwege de opnieuw verscherpte Coronamaatregelen zijn de in het najaar geplande workshops verplaatst naar het voorjaar van 2021. Het betreft: een opfrisworkshop Adlib, een workshop over Linked Open Data. De daaropvolgende workshop digitalisering staat nu in de planning voor het najaar van 2021. Musea en andere erfgoedorganisaties kunnen ook in Coronatijd bij ons terecht met hun digitaliseringsvragen.

We delen de uitkomsten in het coachesnetwerk van het NDE, zodat deze vergeleken kunnen worden met de uitkomsten van de nulmetingen die in andere provincies zijn gedaan. Dit geeft inzicht in landelijke overeenkomsten en verschillen. Op basis daarvan kan bepaald worden waar landelijke actie ondernomen moet worden en waar provinciale ondersteuning gewenst is.

Ondertussen is er landelijk al veel gebeurd op het gebied van digitalisering en alles wat daarmee samenhangt. Zo zijn alle digitaal-erfgoed-coaches vanuit het NDE gezamenlijk aan de slag gegaan met nieuwe producten. Denk aan een nieuwe versie van het Spoorboekje Digitalisering Erfgoedcollecties dat in het najaar 2020 uitkomt, of aan de kennissessie over auteursrechten, gehouden zomer 2020, waar in november 2020 een vervolg op komt. De website van het NDE

doet verslag van alle nieuwe ontwikkelingen en landelijk aangeboden workshops en cursussen. Om op de hoogte te blijven is een abonnement op de NDE-nieuwsbrief een aanrader.³ Wie vragen heeft naar aanleiding van deze rapportage kan contact opnemen met: Filip Vedder of Mireille de Jong via info@erfgoedpartners.nl.

³ <https://www.netwerkdigitaal erfgoed.nl/nieuwsbrief/>

Uitkomsten nulmeting

1. De staat van de gedigitaliseerde collectie, in hoeverre is deze zichtbaar en bruikbaar?

Hoe groot is uw collectie?

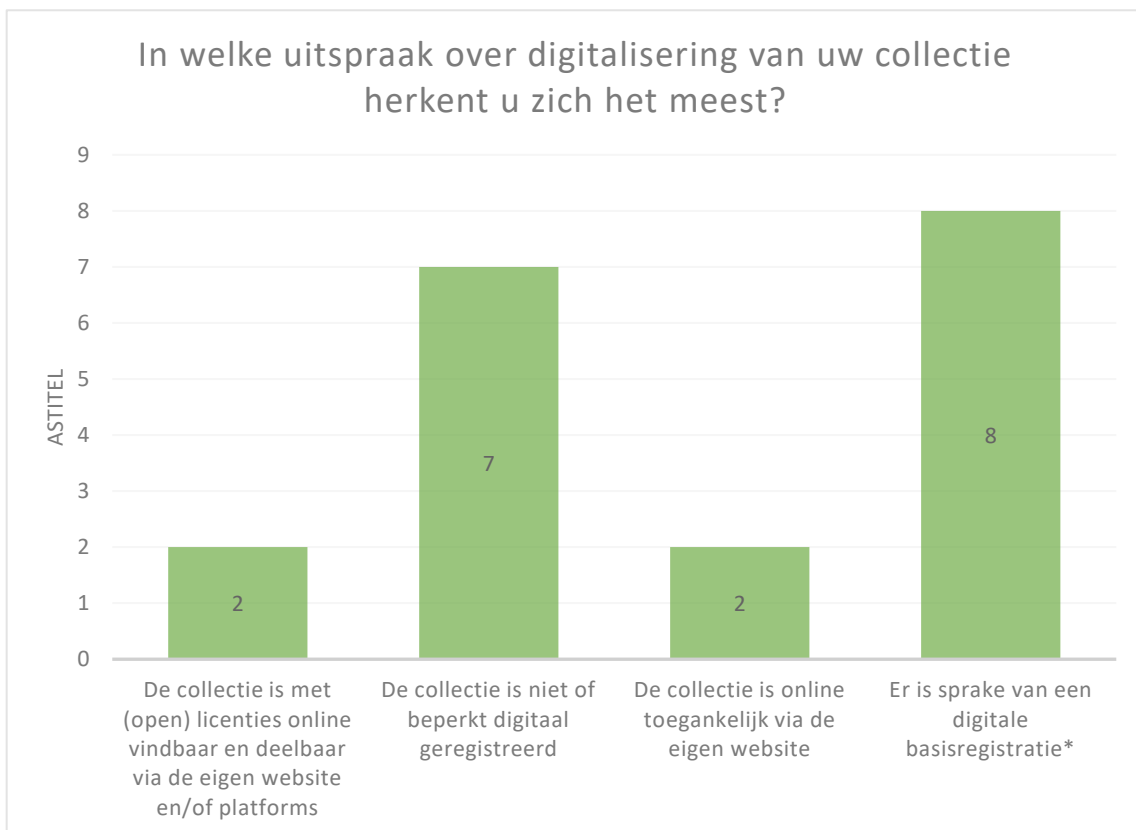
We ontvingen respons van zowel kleine als grote musea maar ook van een museale instelling zonder eigen collectie. De antwoorden lopen dan ook uiteen van 235.000 objecten tot 100 en 0 objecten.

1.000 en minder : 6 musea

1.001 tot 4.000 : 6 musea

4.001 tot 15.000 : 6 musea

235.000 : 1 museum

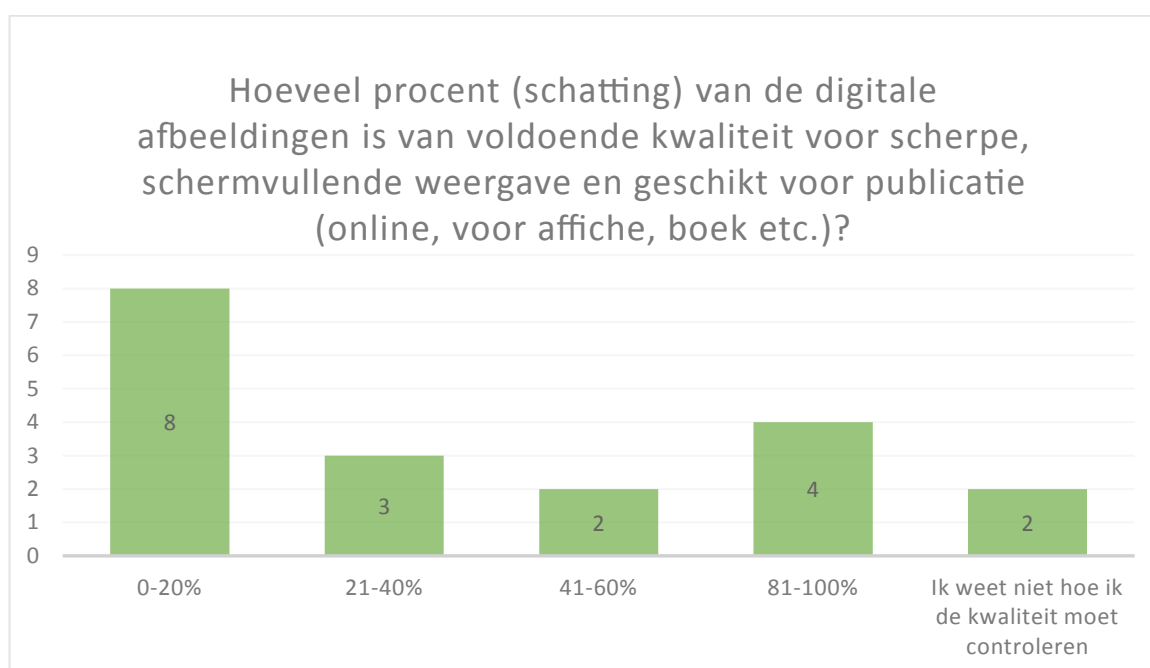
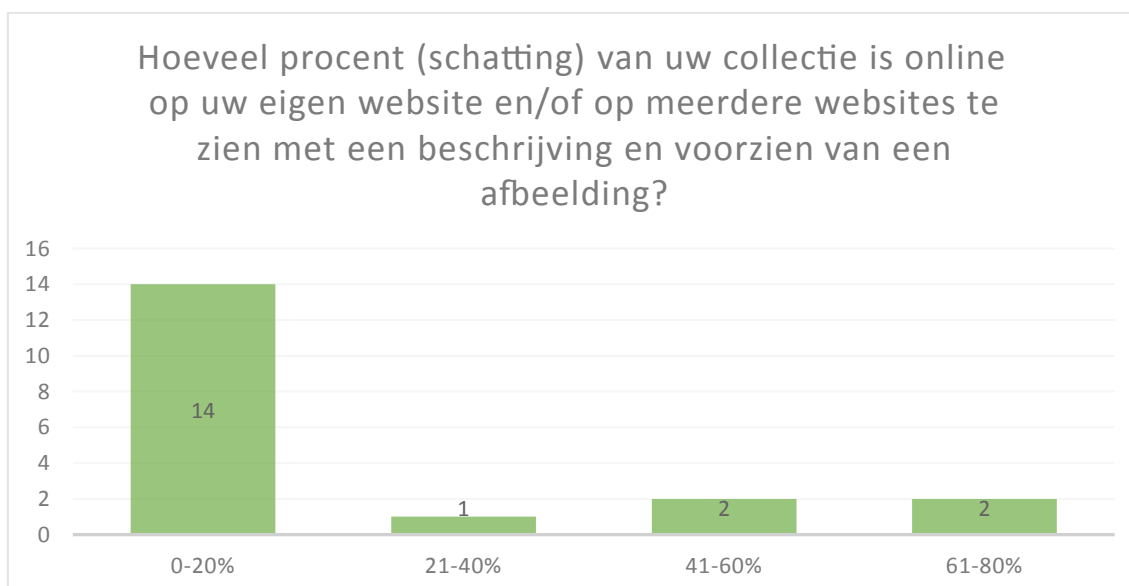
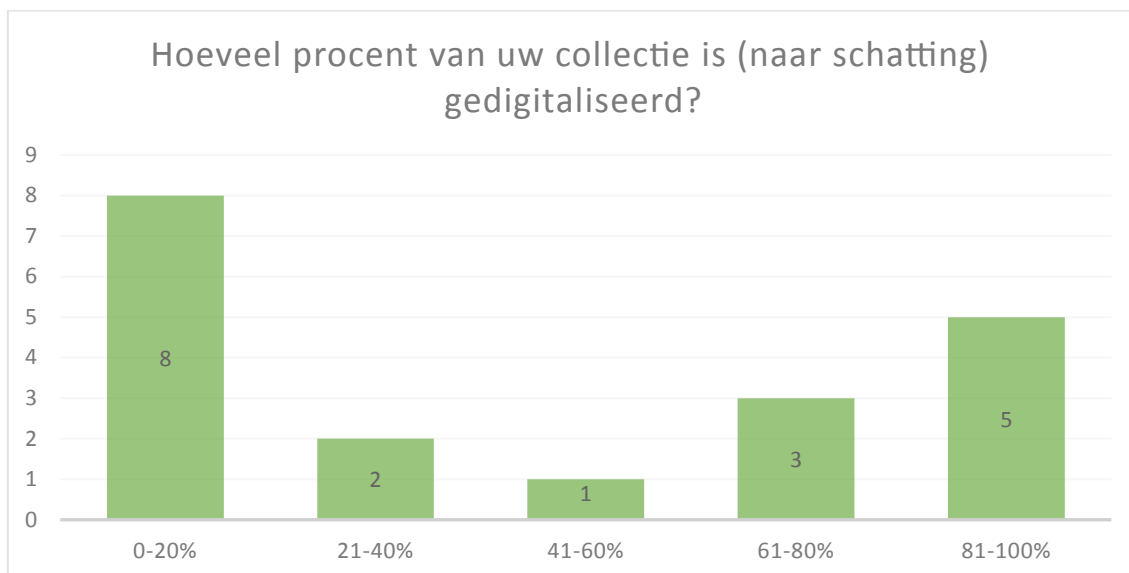
Als de collectie via platforms te vinden is, welke zijn dat?

Slechts twee musea geven een antwoord op deze vraag:

- Een museum noemt een platform: maritiemdigitaal.nl
- Een ander museum noemt Worldcat en websites/databases/catalogi van aanverwante instellingen

Welke gedigitaliseerde collecties zijn er?

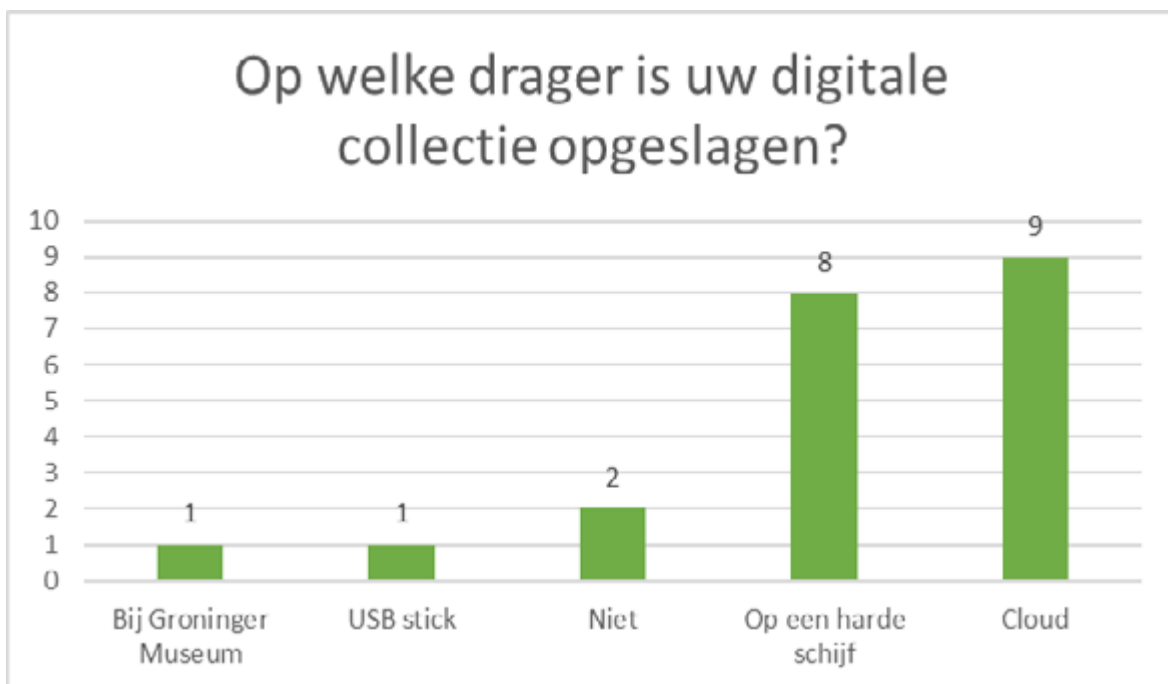
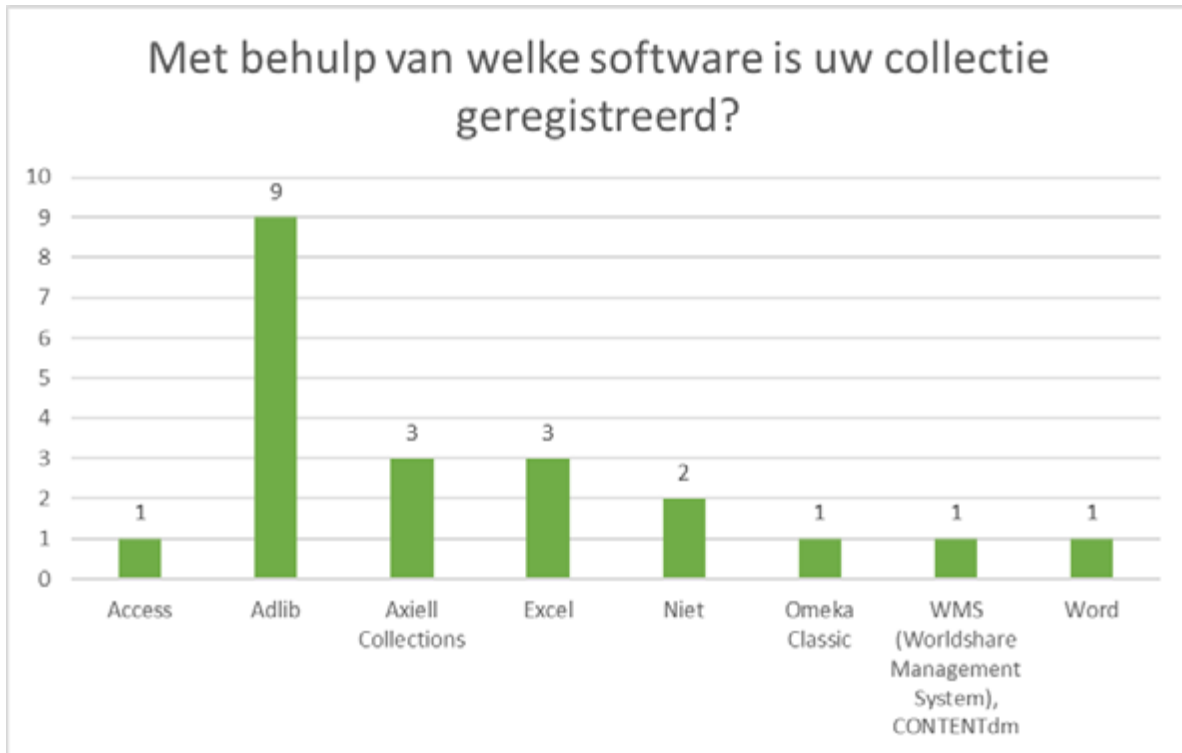
De respons is zo specifiek per museum dat deze zich niet leent voor algemene conclusies.

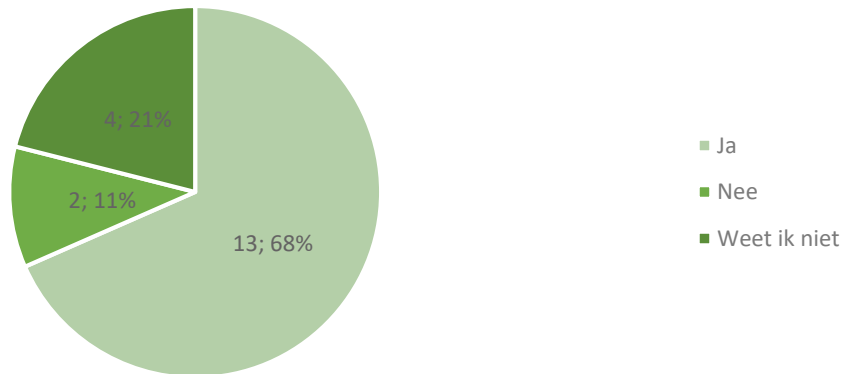
Analyse n.a.v. de staat van de gedigitaliseerde collectie:

De responderende musea lopen erg uiteen als het gaat om de mate van digitalisering van de collectie. Een groot deel van de respondenten heeft basale digitalisering van de collectie gerealiseerd. Er is echter nog een weg te gaan op alle gebieden (digitaal beheer van de collectie, het digitaliseren van objecten en het online presenteren en delen van een collectie in woord en beeld).

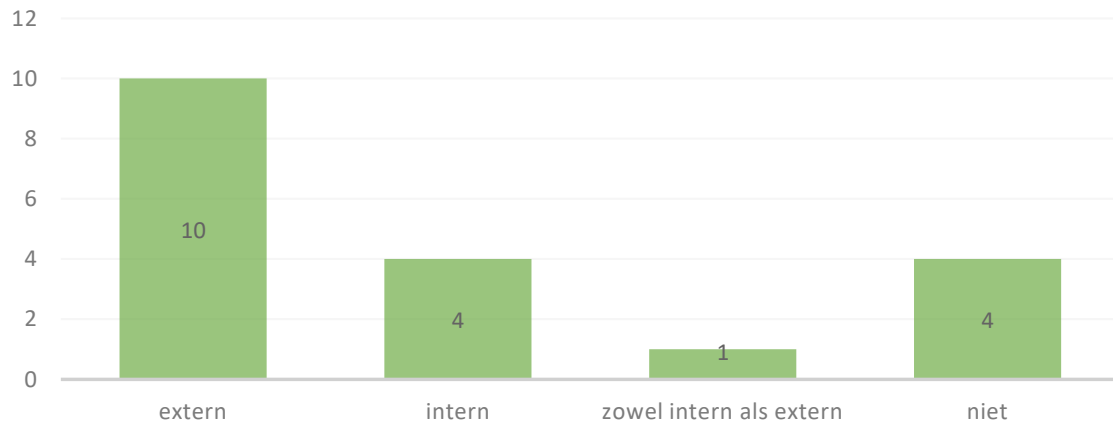
2. Hoe duurzaam en actueel is de digitalisering?

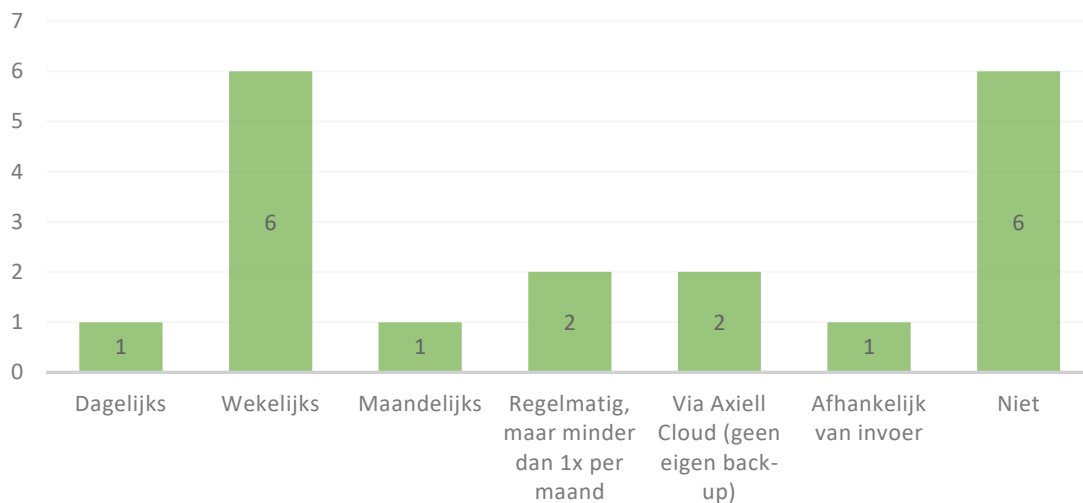
Wordt er regelmatig een back-up gemaakt?

Waar wordt de back-up bewaard?

Hoe vaak wordt een back-up gemaakt?

Analyse duurzaamheid actualiteit digitalisering

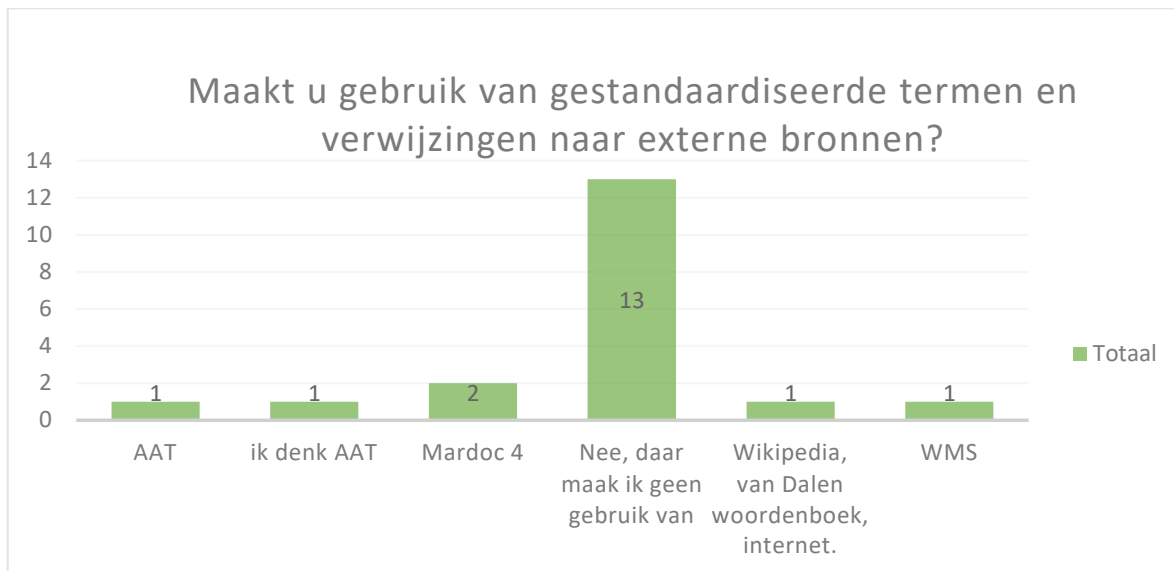
Veel respondenten maken gebruik van Adlib Museum. De verwachting is dat aanbieder Axiell zich meer zal toelagen op de cloud-variant en de ondersteuning voor de oudere software afbouwt. De Adlib gebruikers staan dus voor de keuze om op termijn over te stappen op andere software. Dertien musea hebben in dit verband al gekozen voor Axiell Collections. Dit wordt gefaciliteerd door Erfgoedpartners. Deze software biedt de mogelijkheid om data te delen via linked open data (de hiervoor benodigde kennis is echter bij de meeste musea nog niet voldoende aanwezig). Deze stand van zaken is niet goed terug te vinden in de nulmeting, omdat maar drie van deze musea aan de nulmeting meededen.

Enkele respondenten, waaronder met name de kleinere musea, hebben hun digitalisering basaal georganiseerd in Excel of een ander basissysteem.

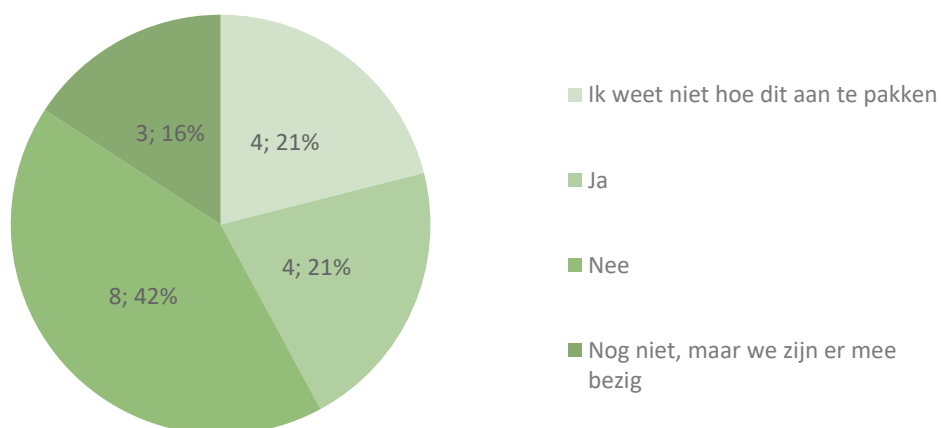
De helft van de responderende musea maakt gebruik van een externe (cloud) opslag. Dit is de meest veilige vorm die daarom ook de voorkeur verdient. Hier kan nog een verbeterslag worden gemaakt, zeker door musea die de collectie alleen intern op de harde schijf hebben opgeslagen. Een aantal respondenten weet niet of er regelmatig een back-up wordt gemaakt. Het is belangrijk dat de zowel directie/het bestuur als de digitale medewerkers inzicht hebben in het digitaliseringsbeleid ende digitaliseringsactiviteiten van de organisatie en er een duidelijke rolverdeling is.

De meerderheid van de responderende musea maakt back-ups. Deze worden veelal extern bewaard in de cloud, dit is een veilige optie waarmee automatisch periodiek wordt voorzien in het maken van een back-up.

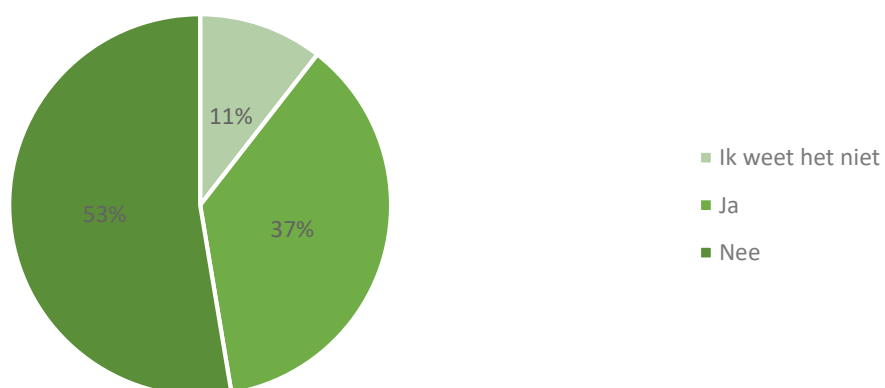
3. Hoe staat het met het (her)gebruik van de collectie

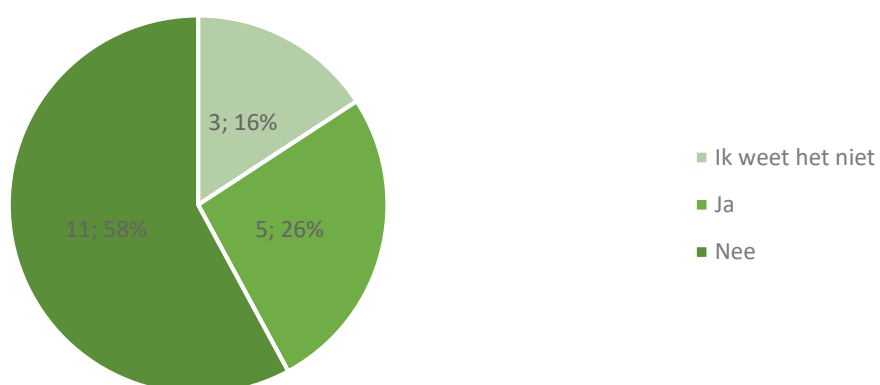
Zijn de auteursrechten van uw collectie uitgezocht en vastgelegd?

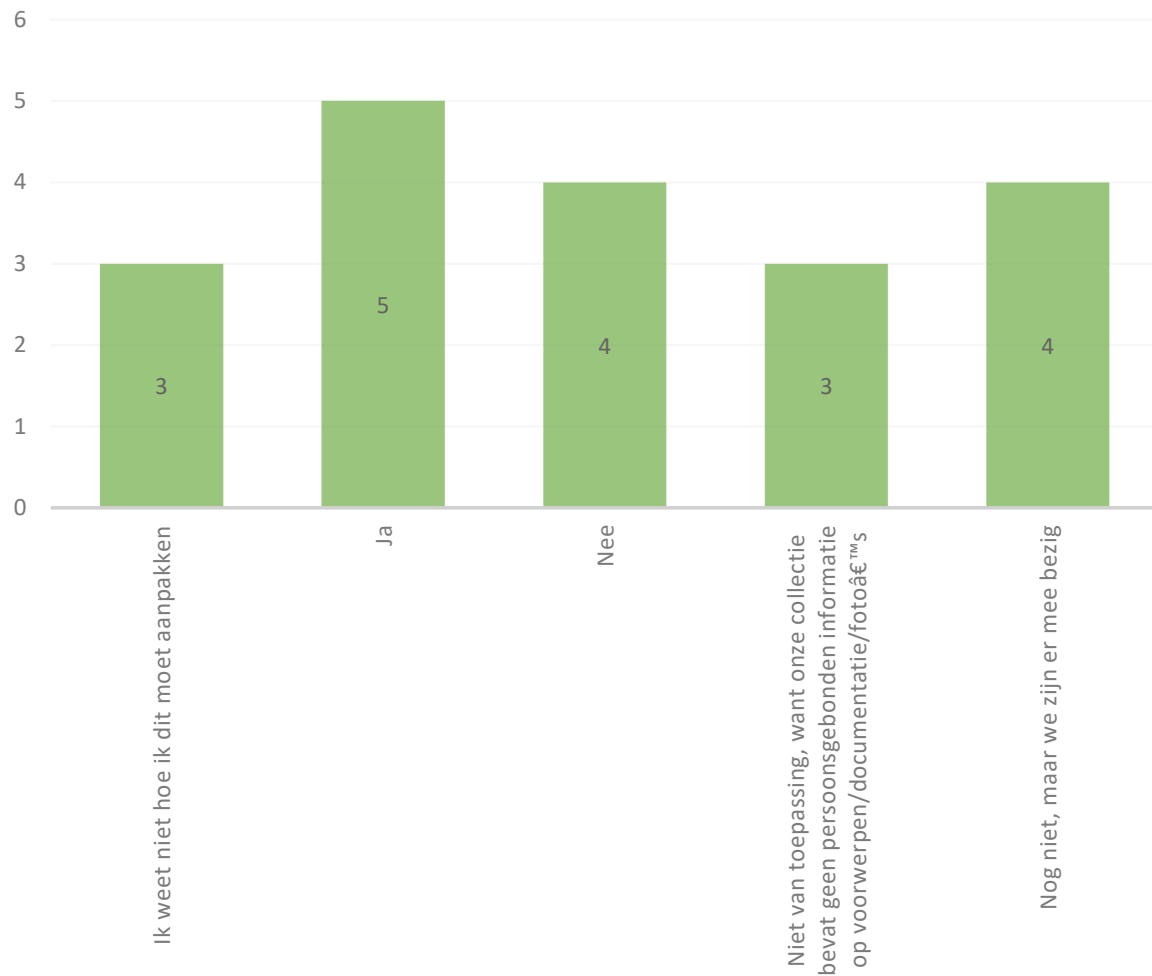
Worden collectiestukken die inmiddels in het publieke domein vallen (vrij van auteursrecht) online gedeeld?

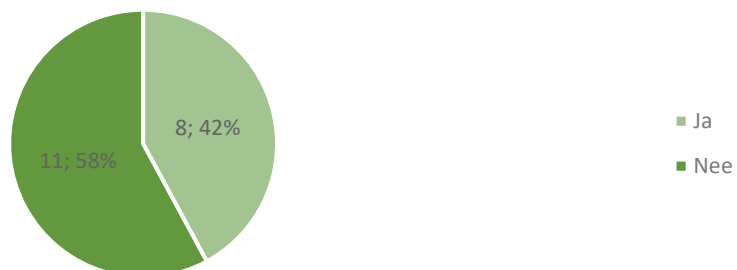
Deelt u uw collectie onder open licenties?

Zijn de privacyrechten (AVG) bekend en vastgelegd?

Maakt u gebruik van een schenkings- of langdurige bruikleenovereenkomst waarin afspraken over auteursrecht, AVG, licenties en digitale gebruiksmogelijkheden zijn geregeld?

Analyse: Hoe staat het met het (her)gebruik van de collectie

Het gebruik van gestandaardiseerde termen staat aan de basis van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed. Hoewel het belang van het hanteren van gestandaardiseerde termen in elke digitaliseringscursus terugkomt, blijkt het moeilijk te zijn om hier goed uitvoering aan te geven in de praktijk. Een meerderheid van de responderende musea geeft in elk geval aan nog geen gebruik te maken van gestandaardiseerde termen. Dit komt overeen met het landelijke beeld.⁴ Vijf musea passen wel gestandaardiseerde termen toe als AAT, Mardoc (maritieme musea) en WMS. Gebruikers willen digitaal erfgoed zo goed mogelijk vinden. Dat lukt alleen als de collectiebeheerders van instellingen hun erfgoed voorzien van eenduidige termen. Hier is nog veel ontwikkeling mogelijk en nodig.

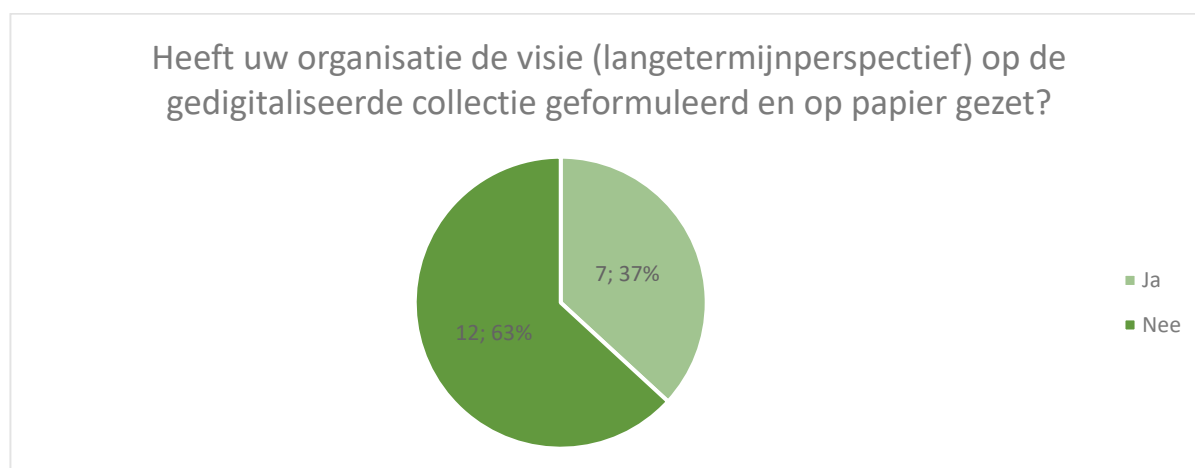
Het uitzoeken van auteursrechten vereist de juiste juridische kennis. Het is verder belangrijk om deze ook goed vast te leggen in de collectieregistratie. Voor het delen van data via platforms moet deze informatie immers meegenomen worden.

Tien responderende musea geven aan dat zij online collectiestukken delen die vrij van auteursrecht zijn. Acht musea geven aan dit niet te doen. Om welke reden dit niet gebeurt is onduidelijk. We vinden het waard om dit verder te onderzoeken.

Het merendeel van de responderende musea heeft wel de instrumenten maar nog niet de kennis om de collectie te delen onder open licenties.

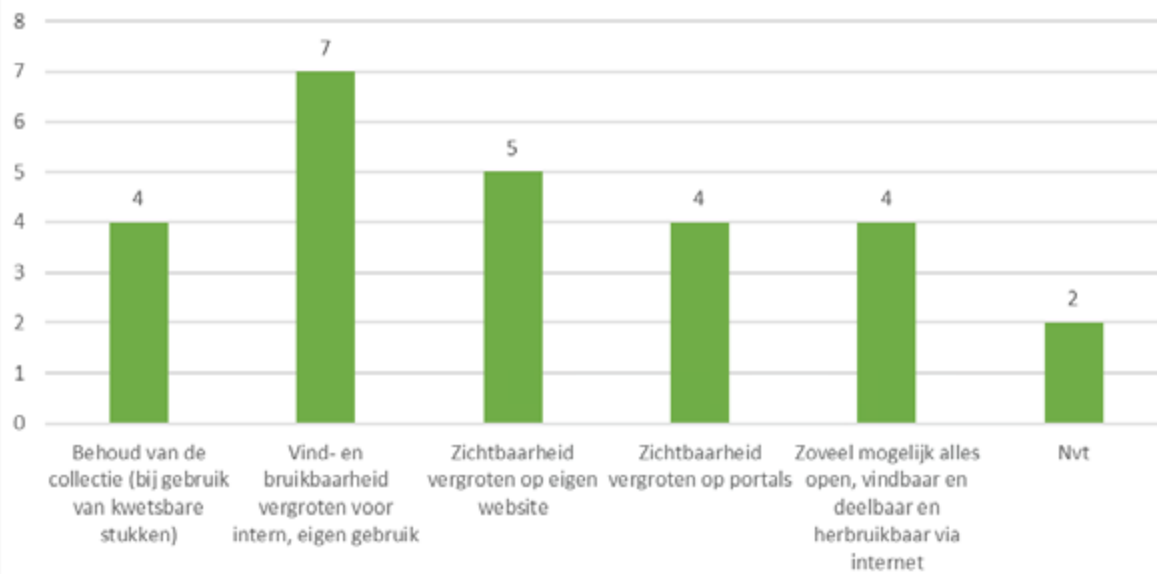
Een aantal respondenten heeft een AVG-beleid vormgegeven of is daar mee bezig. Een meerderheid van de respondenten maakt (nog) geen gebruik van schenkings- of bruikleenovereenkomsten met afspraken over auteursrechten, AVG, licenties en digitale gebruiksmogelijkheden.

4. Is er visie, beleid en hoeveel kennis is er?

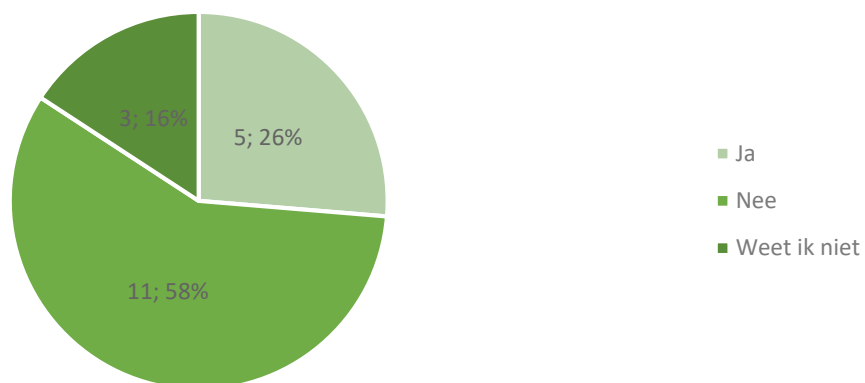

⁴ Zie ook <https://www.netwerkdigitaal erfgoed.nl/news/project-in-progress-gestandaardiseerde-termen-in-het-netwerk/>

Welke doelen wilt u bereiken met de gedigitaliseerde collectie?

Is er toereikend budget opgenomen in de vaste begroting van uw organisatie voor digitalisering?

Analyse visie, beleid en aanwezige kennis

Het merendeel van de responderende musea heeft nog geen langetermijnvisie geformuleerd over de gedigitaliseerde collectie. Het meest aangevinkte digitaliseringsdoel is het vergroten van de interne vind- en bruikbaarheid. Vier musea noemen als doel van de digitalisering ook het vergroten van de zichtbaarheid op de eigen website (5) en op portals (4). Vier musea vinkten aan dat zij ernaar streven zoveel mogelijk alles open, deelbaar, vindbaar en herbruikbaar te willen aanbieden op internet.

Verder blijkt uit de antwoorden dat in de meeste responderende organisaties meerdere personen toegang tot data hebben. Dit is een goede zaak, zolang er duidelijke afspraken zijn over verantwoordelijkheid en werkzaamheden. Het gaat dan vaak om een eindverantwoordelijke (zoals de conservator of directeur) en de medewerkers die de collectie registreren. Bij één organisatie heeft slechts 1 persoon toegang tot de gegevens.

De meerderheid van de respondenten geeft aan niet te weten of er voldoende budget voor digitalisering is opgenomen in de begroting, vijf respondenten geven aan hier wel in voorzien te hebben. Het gaat hierbij zowel om een aantal grotere, als juist hele kleine instellingen. Het 'niet weten' kan erop duiden dat voor veel (medewerkers van) instellingen de structurele kosten die met digitalisering gepaard gaan niet duidelijk zijn, en/of een planmatige aanpak ontbreekt. Het merendeel van de respondenten geeft aan als vervolgstap aanvullende financiering te willen realiseren voor digitalisering, dit doel wordt gevolgd door het verkrijgen van menskracht en vrijwilligers. Vijf van de respondenten geven aan als vervolgstap een informatiebeheerplan te willen opstellen en/of te willen investeren in een update van verouderde soft- en hardware.

Aan de basis van deze vervolgstappen ligt een ontwikkelde visie op het digitaliseringsbeleid. Deze is er in veel gevallen nog niet. Investerings worden vaak op projectbasis gedaan, maar er is op een uitzondering na geen, of een beperkte, langetermijnvisie op digitalisering.

Positief is dat de helft van de responderende musea interesse heeft om verder te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn voor hun gedigitaliseerde collecties. Zes respondenten zeggen hieraan geen prioriteit te geven. Waar een reden voor deze keuze wordt aangegeven wordt tijdgebrek genoemd. Eén respondent geeft aan al te weten wat men wil (niet uitgewerkt in een grafiek).

5. Wensen, opmerkingen

In het formulier konden de respondenten tenslotte aangeven welke aspecten van digitalisering hun interesse hebben, welke prioriteit zij geven aan digitalisering en aan welke ondersteuning zij behoefte hebben (vorm en inhoud) op het gebied van digitalisering.

De helft van de respondenten wil verder onderzoeken wat de mogelijkheden zijn voor hun gedigitaliseerde collecties, men ziet mogelijkheden en/of heeft een idee en wil daar tijd in investeren.

Vijf respondenten zeggen hoge prioriteit te geven aan digitalisering, vijf geven hier een lage prioriteit aan, de rest zit daar tussenin. Als reden voor het laag prioriteren van digitaliseren wordt wel tijdgebrek genoemd of het noodgedwongen stellen van andere prioriteiten.

Op de vraag waar musea de meeste behoefte aan hebben op het gebied van ondersteuning bij de digitalisering en welke stappen men wil gaan zetten vinkt de helft van de respondenten aan behoefte te hebben meer te willen weten over het verkrijgen van financieringsmogelijkheden voor vernieuwing. Een kwart wil meer weten over het opstellen van een informatiebeleidsplan. Ruim een kwart vraagt zich af hoe te komen aan de benodigde menskracht/vrijwilligers en enkele musea hebben behoefte aan advies over het uitzoeken en vastleggen van auteurs en privacy rechten en/of willen meer weten over Linked Open Data en de toepassing daarvan.

Gevraagd naar de cursusvorm in deze coronatijd middelen de antwoorden nagenoeg gelijk uit over de voorkeur om te wachten tot na Corona, de voorkeur voor digitale workshops en de voorkeur voor een fysieke workshop op 1,5 meter afstand.

Conclusies nav deze rapportage

Alle responderende musea zijn bezig met digitaliseren. Er moet echter nog heel veel gebeuren als je de data van de nulmeting afzet tegen de landelijke ambitie.

Positief is dat de meeste musea zijn overgegaan tot het digitaliseren van de collectieregistratie. De ontwikkeling lijkt echter te stikken op de overgang naar het actief delen van de collectie met publiek en collega's. Het merendeel van de responderende musea heeft nog geen digitaliseringsbeleid uitgewerkt.

De rapportage maakt een samenstel van oorzaken voor deze vertraging zichtbaar:

- problemen die musea in de praktijk ondervinden in het toepassen van thesauri
- het gebrek aan menskracht (met de juiste kennis)
- Het gebrek aan (kennis over toepassing van) software.

Positief is dat de helft van de responderende musea wil investeren in digitalisering en daar ideeën over heeft. De helft van de musea geeft aan behoefte te hebben aan informatie over hoe de juiste financiering te verkrijgen voor nieuwe software en begeleiding. De nationale strategie succesvol implementeren vereist een langetermijnperspectief. Het in gang zetten van de gewenste ontwikkeling is een kwestie van een lange adem. Het vereist een langetermijnperspectief bij de overheden en fondsen. Een positieve ontwikkeling van digitalisering is gebaat bij toegankelijke en langlopende subsidie- en fondsenregelingen. Het centraal voorzien in digitale coaches voor een periode van twee jaar blijkt onvoldoende om de gewenste ontwikkeling te realiseren. De stand van zaken is dat musea behoefte hebben aan informatie over financiering voor de aanschaf van nieuwe software en begeleiding, het schrijven van digitale beleidsplannen, hoe de benodigde menskracht te verkrijgen. Hierin kan de digitale coaching voorzien met begeleiding bij de voorbereiding van aanvragen, het ontwikkelen van digitaal beleid, het bieden van deskundig advies op maat op de werkvloer. Zo kunnen de vele musea die niet de menskracht of kennis in huis hebben, naast de andere museale taken, ook in staat worden gesteld om hun gedigitaliseerde collecties te delen met de wereld.

Bijlage: Digitaliseringstips voor musea

1. Tips naar aanleiding van thema: de staat van de gedigitaliseerde collectie

- **Het begint met een digitaliseringsplan**

Het vormgeven en ontwikkelen van de digitalisering van de collectie begint - hoe klein je organisatie ook is - met het opstellen van een digitaliseringsplan en een begroting. => Een handig hulpinstrument hierbij is het digitale spoorboekje. Het helpt om vervolgstappen te bepalen vanaf verschillende instapniveaus. Een actuele, uitgebreide versie is te vinden via:

<https://museumconsulenten.nl/spoorboekje/>

- **Collectie Nederland**

Een goed platform voor het delen van data is collectienederland.nl, deelname is gratis.

<https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/collecties-in-nederland/collectienederland.nl>

- **Kwaliteit digitaal fotomateriaal**

Waar let je op bij de bepaling van de kwaliteit van digitaal fotomateriaal?

- Voor een gebruiker is het prettig als een foto scherm vullend in beeld kan komen. Daarvoor moet een foto minimaal 1000 pixels breed of hoog zijn.
- Om een foto op hetzelfde formaat als het origineel af te kunnen drukken, moet die op minimaal 300 dpi gescand zijn.
- Wil je een foto groter kunnen afdrukken (bijvoorbeeld voor een poster of tentoonstelling), dan moet hij minimaal (over de breedte of lengte) 3.000 pixels hebben. Ontleend aan: Landschap Erfgoed Utrecht, nulmeting digitalisering erfgoed Utrecht

2. Tips naar aanleiding van het thema: Duurzaamheid van de collectie

- **Software collectieregistratiesysteem aanschaffen:**

Verdiep je in de diverse software opties voor een collectieregistratiesysteem (CRS). Welk CRS het meest geschikt is, hangt af van de doelen die een organisatie zich stelt. Het is daarom van belang om te beginnen met het formuleren van een eigen visie op collectie- en informatiebeheer. Ga in gesprek met enkele leveranciers en zet de voor- en nadelen van de verschillende systemen naast elkaar. Nodig daar eventueel een deskundige bij uit, bijvoorbeeld je digitaal-erfgoed-coach. Ook is een informatief hulpdocument beschikbaar ontwikkeld door de erfgoedcoaches/NDE over zaken waar je op kunt letten bij een CRS-keuze: [collectieregistratie- en conserveringssoftware kiezen – Netwerk Digitaal Erfgoed \(lerenpreserveren.nl\)](#)

- **Delen inrichting IT-voorzieningen**

Zorg dat meerdere mensen op de hoogte zijn van de inrichting van de IT-voorzieningen.

- **Back-up**

Regel dat automatisch regelmatig een back-up wordt gemaakt en sla deze extern op.

3. Tips naar aanleiding van het thema: (her)gebruik van de collectie

- **Gestandaardiseerde termen:**

AAT is een goede standaard. Zie ook het document 'Verbind je termen' met op pagina 11 een opsomming van allerlei geaccepteerde termenlijsten: [Handleiding: 'verbind je termen', Link je Adlib-thesaurus in Excel aan de AAT — AAT-ned](#)

- **Auteursrechten**

Bekijk de kennissessie auteursrechten terug die de digitaal-erfgoed-coaches in samenwerking met NDE online organiseerden. De opnamen staan op Youtube en er is een uitgebreid vraag-antwoord verslag met vragen uit de praktijk. <https://www.youtube.com/watch?v=Ax-cYlWvq2Xo>

<https://www.netwerkdigitaal-erfgoed.nl/wp-content/uploads/2020/07/VraagAntwoord.Auteursrecht.1.0-2.pdf>

- In het najaar komt via het NDE een **auteursrechtentool** beschikbaar. Een vragenlijst of een beslisboom geeft uitsluitsel over de auteursrechtenstatus van erfgoedmateriaal.

- Meer weten? Bekijk dan de **snelcursus auteursrecht**:

<https://www.den.nl/publications/446/snelcursus-auteursrecht-en-online-publiceren>

- Een recente en belangrijke uitspraak van het Haagse Gerechtshof over het online plaatsen van anoniem uitgebrachte prentbriefkaarten: <https://www.erfgoedleiden.nl/nieuws/1170-online-plaatsen-oude-foto-s-gerechtshof->

- Het is mogelijk dat collectiestukken in het publieke domein vallen. Dit betekent dat er geen auteursrecht meer op berust en dat ze geplaatst mogen op de website van het museum. Soms heeft een rechthebbende afstand gedaan van (aanspraak op) rechten onder bepaalde voorwaarden. Een veel gebruikte methode om dat vast te leggen zijn de verschillende Creative Commons licenties. <https://creativecommons.nl/uitleg/>

- AVG Erfgoedpartners heeft een stappenplan gemaakt voor het 'AVG-proof' maken van je organisatie: <http://erfgoedpartners.nl/wp-content/uploads/2018/04/AVG-stappenplan-v4.docx>

- Een tekst over AVG in een bruikleenovereenkomst kan er bijvoorbeeld zo uitzien: 1. Bruikleengever verwijst bruikleennemer naar de op haar website gepubliceerde privacyverklaring voor informatie over de verwerking van persoonsgegevens door bruikleengever en bijvoorbeeld ook de hiermee samenhangende rechten van betrokkenen. 2. In verband met de uitvoering van deze overeenkomst worden persoonsgegevens van bruikleennemer verwerkt. Het gaat hierbij om de persoonsgegevens ter uitvoering van de bruikleenovereenkomst bestaande uit de contactgegevens van bruikleengever. 3. De persoonsgegevens van bruikleennemer worden bewaard zo lang als nodig is voor het omschreven gebruik en minimaal wettelijk vereist is, bijvoorbeeld vanwege de fiscale bewaarplicht en fiscale regelingen.

4. Tips naar aanleiding van het thema: visie, beleid, aanwezige kennis

- **Digitaliseringsplan met begroting**

Het vormgeven en ontwikkelen van de digitalisering van de collectie begint - hoe klein je organisatie ook is- met het opstellen van een digitaliseringsplan plus begroting. Zie hierboven voor verwijzing naar het digitale spoorboekje (tips thema 1, eerste dot).

- Erfgoedpartners kan op basis van een conceptbeleidsplan over digitalisering **op maat meedenken** met wie daar behoefte aan heeft.
- Om op de hoogte te blijven van actuele landelijke ontwikkelingen en workshops is een abonnement op de nieuwsbrief van NDE een aanrader. Aanmelden kan via: <https://www.netwerkdigitaalergoed.nl/nieuwsbrief/>

